

Inleiding voor de thema-avonden over “De taak van de vrouw in de kerk” op de zondagavonden 19 maart en 2 april 2000 in het kerkgebouw aan de Graaf van Burenstraat. Aanvang 20:00 uur.

De taak van de vrouw in de kerk

We kunnen de bijbelse gegevens over de taak van de vrouw in de kerk indelen in twee categorieën, positieve gegevens en negatieve gegevens. Met positieve gegevens bedoel ik dat we uit een bepaalde tekst kunnen concluderen: dit mag de vrouw kennelijk wel. Negatieve gegevens leiden tot de conclusie: dit mag de vrouw dus niet. Onder deze laatste gegevens vallen de zogenaamde “zwijgtteksten” (1 Korintiërs 14:34–35 en 1 Timoteüs 2:11–12). Ik stel voor om eerst met de positieve gegevens te beginnen.

1. De positieve gegevens

De positieve gegevens over de dienst van de vrouw bestaan vooral uit voorbeelden van godvruchtige vrouwen in de Bijbel. Ik zal hier een aantal de revue laten passeren.

Mirjam, de profetes

In Micha 6:3–4 zegt God tot het volk: “Mijn volk, wat heb Ik u aangedaan en waarmee heb Ik u lastig gevallen? Antwoord Mij. Ik heb u immers uit Egypte geleid en uit het slavenhuis verlost. Ik heb Mozes voor u uit laten gaan, en Aäron en Mirjam.”¹ Mirjam speelde dus samen met haar broers Mozes en Aäron een rol bij de uittocht van het volk Israël uit Egypte. In Exodus 15:20–21 lezen we over haar: “En Mirjam, de profetes, een zuster van Aäron, pakte haar tamboerijn, en alle vrouwen volgden haar, dansend en spelend op de tamboerijn. Mirjam zong het refrein: ‘Zing voor de HEER, want Hij is de Hoogste; paard en berijder dreef Hij in zee.’”

Mirjam wordt hier een *profetes* genoemd. In de Bijbel lezen we vaker over profetessen. Debora was ook een profetes (Rechters 4:4), evenals Chulda (2 Koningen 22:14). In het Nieuwe Testament lezen we over de profetes Hanna, die God dag en nacht in de tempel diende met vasten en bidden (Lucas 2:36–37). Verder vermeldt Lucas van de evangelist Filippus: “Hij had vier ongetrouwde dochters, die profetes waren.” Uit 1 Korintiërs 11:5 blijkt dat er ook in de gemeente van Korinte vrouwen waren die profeteerden. Wat betekent dat nu voor ons vandaag? Niet zoveel, vrees ik. In de tijd van Paulus kwam de gave van de profetie veelvuldig voor. Ook in de eerste tijd daarna was dat het geval. In de *Pastor van Hermas*, uit ca. 80 n.Chr., wordt nog uitvoerig ingegaan op het beoordelen van ware en valse profeten (Gebod XI). Maar in de brieven van Ignatius en Polycarpus, uit ca. 110 n.Chr., lezen we wel veel over opzieners, oudsten en diakenen, maar niets meer over profeten. Kennelijk is de gave van de profetie na verloop van tijd opgehouden.

Verder zien we in Exodus 15:20–21 vrouwen in een eredienst — want dat was het toch? — een muziekinstrument bespelen en dansen en zingen tot eer van God.

Debora, de rechter

In Deuteronomium 16:18 spreekt Mozes over de plicht om in alle steden rechters aan te stellen: “In al de steden die de HEER uw God u schenkt, moet u voor alle stammen rechters en schrijvers aanstellen om het volk een eerlijke rechtspraak te verzekeren.” In de tijd van Debora was de lokale rechtspraak echter in verval geraakt. De Israëlieten gingen niet elk in hun eigen stad naar de rechter, maar ze gingen naar Debora, die op een centrale plaats, in het bergland van Efraïm, rechtszittingen hield.

Debora was een profetes. Maar ze was ook rechter. In een tijd waarin het instituut van de rechtspraak niet goed functioneerde, kwamen de mensen bij háár. Zij was immers begiftigd met de Geest van God? Wie zou er dan beter een uitspraak kunnen doen? Niet ten onrechte werd Debora een “moeder in Israël” genoemd (Rechters 5:8).

Het was zeker geen normale zaak dat in Israël een vrouw rechter was. Toch zien we dat in dit geval God hiervoor een vrouw uitgekozen had. Wat betekent dat nu in onze tijd voor de taak van de vrouw in de kerk? Het lijkt me te overwegen vrouwen een taak te geven bij het oplossen van conflicten in de kerk. Eigenlijk horen die conflicten er helemaal niet te zijn. En als ze er al zijn moeten we ze zeker

¹ Bijbelteksten worden, tenzij anders aangegeven, geciteerd uit de herziene Willibrordvertaling (KBS, 1995).

niet voor de wereldlijke rechter gaan uitvechten. “Is er onder u niet één verstandig man die tussen broeders uitspraak kan doen?”, schreef Paulus aan de Korintiërs (1 Korintiërs 6:5). Deze tekst kan de suggestie wekken dat in de kerk bij conflicten alleen mannen een uitspraak mogen doen. Het woord “man” ontbreekt echter in de grondtekst. De Statenvertalers hebben hier sekseneutraal vertaald: “Is er dan also onder u geen, die wijs is, ook niet één, die zou kunnen oordelen tussen zijn broeders?” Wijsheid is niet alleen aan mannen gegeven. Het boek Samuël noemt drie wijze vrouwen: Abigail (1 Samuël 25), een wijze vrouw uit Tekoa (2 Samuël 14) en een wijze vrouw in Abel-Bet-Maäka (2 Samuël 20:16–22).

Debora was niet alleen een profetes, ze was ook een dichteres. Zij dichtte een lied waarin de ondergang van Sisera en zijn leger is beschreven. “Zo mogen al uw vijanden te gronde gaan, HEER; maar degenen die U liefhebben, mogen zijn als de kracht van de rijzende zon.” (Rechters 5:31). Debora was niet de enige vrouw die een lied gemaakt heeft dat in de Bijbel is opgenomen. Ook Hanna dichtte een loflied (1 Samuël 2:1–10), evenals Maria (Lucas 1:46–55). Ook vandaag ligt hier een taak voor de vrouw.

Febe, de diacones

In het voorjaar van 57 n.Chr. schreef Paulus een brief aan de gemeente in Rome. Deze brief is waarschijnlijk overgebracht door Febe, over wie Paulus in Romeinen 16:1–2 spreekt: “Ik beveel u onze zuster Febe aan, *diaken* van de gemeente te Kenchreeën. Ontvang haar in de Heer zoals christenen past, en sta haar bij in alle zaken waarin zij uw hulp nodig heeft. Want zelf is zij voor velen, en ook voor mij, een beschermster geweest.” De oude Willibrordvertaling heeft hier “diacones” in plaats van diaken. De Statenvertaling en de Nieuwe Vertaling hebben “dienares”. Het Griekse woord “diakonos” betekent letterlijk “dienaar”, maar moet hier met “diaken” of “diacones” worden vertaald, omdat we hier kennelijk met een kerkelijke functie van doen hebben.

Febe was niet de enige vrouwelijke diaken in de tijd van de apostelen. In 55 n.Chr. schreef Paulus tijdens een rondreis door Griekenland een brief aan zijn medewerker Timoteüs, die hij in Efeze had achtergelaten. In deze brief geeft Paulus Timoteüs instructies hoe hij in de tijd van Paulus' afwezigheid moet handelen. In dat kader komen ook de ambten ter sprake. Over de diakenen schrijft Paulus: “Ook de diakens moeten eerbare mensen zijn, niet dubbelhartig, niet verslaafd aan wijn of belust op winst, met een zuiver geweten trouw aan het geheim van het geloof. Ook zij moeten eerst een onderzoek ondergaan; daarna kunnen zij, als er geen klachten zijn, hun dienst vervullen. Ook de *vrouwen* moeten eerzaam zijn, geen kwaadspreeksters, matig en in ieder opzicht betrouwbaar. Diakens moeten *mannen* van één vrouw zijn, en hun kinderen en hun huis goed weten te leiden. Zij die hun dienst goed vervullen, verwerven zich een hoge positie en het recht om vrijuit te spreken over het geloof in Christus Jezus.” (1 Timoteüs 3:8–13). Op het eerste gezicht lijkt het hier of volgens Paulus alleen de man diaken kan zijn. Toch is dat een beetje te snel geconcludeerd, want wie zijn dan die vrouwen waarover Paulus het heeft? Daar zijn twee opvattingen over. De eerste is dat het de vrouwen van de diakenen betreft. We zouden dan echter verwachten dat er *hun* vrouwen zou staan. Bovendien is het dan vreemd dat Paulus wel eisen stelt aan de vrouwen van de diakenen, maar niet aan de vrouwen van de oudsten. Het is daarom beter hier te denken aan vrouwen met een diaconale taak. Uit het feit dat er eisen aan deze vrouwen gesteld worden, blijkt dat het hierbij om een officiële kerkelijke functie gaat. Vrouwelijke diakenen dus. Maar waarom duidt Paulus hen dan niet met deze term aan? Paulus had dan moeten schrijven: “Ook de *diaconessen* moeten eerzaam zijn, geen kwaadspreeksters, matig en in ieder opzicht betrouwbaar.” Dat kon echter niet, omdat de Griekse vorm van het woord “diaconessen” toen nog niet bestond.

Ook na de apostolische tijd waren er vrouwelijke diakenen. Stadhouders Plinius vermeldt in zijn brief aan keizer Trajanus (98–117 n.Chr.) namelijk “twee slavinnen, die ‘diaconessen’ genoemd worden”.

De herintroductie van vrouwelijke diakenen wordt in de praktijk belemmerd doordat de diakenen min of meer deel uitmaken van de kerkenraad. We moeten daarom de vraag onder de ogen zien of de diakenen volgens de Bijbel tot de kerkenraad behoren. Het Nieuwe Testament spreekt maar één keer expliciet over de kerkenraad. Dat is in 1 Timoteüs 4:14: “Verwaarloos niet de genadegave die in u is en die u krachtens een profetenwoord werd geschonken, onder handoplegging van de *gezamenlijke oudsten*.” Het woord presbiterion dat met “gezamenlijke oudsten” is vertaald, kunnen we beter door *oudstenraad* weergeven. De oudsten vormden samen de raad van de gemeente ofwel de kerkenraad. Dit wordt bevestigd door de brieven van Ignatius (uit 110 n.Chr.), waarin we zo'n 10x de term “college

van oudsten” tegenkomen. Conclusie: Het Nieuwe Testament en ook de vroege kerk kende een kerkenraad die een *oudstenraad* was. De diakenen behoorden niet tot de kerkenraad.

Priscilla, de evangeliste

In Efeziërs 4:11 lezen we: “Sommigen maakte Hij (Christus) apostel, anderen profeet, anderen evangelist, weer anderen herder en leraar”. Het woord *evangelist* komt nog twee keer in het Nieuwe Testament voor. In Handelingen 21:8 lezen we over “de evangelist Filippus” en in 2 Timoteüs 4:5 schrijft Paulus aan Timoteüs: “Maar u, blij nuchter bij dit alles, aanvaard het lijden, doe het werk van een evangelist, vervul trouw uw dienst.”

In het Nieuwe Testament wordt nergens het woord *evangelist* expliciet met een vrouw in verband gebracht, maar dit zegt niet alles. In Romeinen 16:3 schrijft Paulus: “Groet Prisca en Aquila, mijn medewerkers in Christus Jezus”. En in Romeinen 16:21 schrijft hij: “Mijn medewerker Timoteüs en mijn landgenoten Lucius, Jason en Sosipater laten u groeten.” Voor *medearbeider* en *medewerker* wordt in het Grieks precies hetzelfde woord (*sunergos*) gebruikt. Paulus stelt hier dus Priscilla en Aquila op één lijn met Timoteüs. En aan Timoteüs schrijft hij 1½ jaar later vanuit de gevangenis in Caesarea: “doe het werk van een evangelist”. Het is dus niet vergezocht ook Priscilla en Aquila als medewerkers van Paulus *evangelisten* te noemen.

Priscilla was niet de enige vrouwelijke evangelist. In Romeinen 16:12 laat Paulus drie vrouwen groeten: “Groet Tryfena en Tryfosa, die arbeiden in dienst van de Heer. Groet mijn geliefde Persis, die veel moeite heeft gedaan voor de Heer.” Ook deze drie vrouwen kunnen we als evangelisten beschouwen. Dat geldt ook voor de beide vrouwen die Paulus een jaar later in de brief aan de Filippenzen noemt: “Euodia en Syntyche verzoek ik beiden: wees eensgezind in de Heer. Ja ook u, mijn trouwe kameraad, vraag ik: wees deze vrouwen behulpzaam, die mij hebben bijgestaan in de strijd. Want zij hebben samen met mij gestreden voor het evangelie, samen met Clemens en mijn overige medewerkers, van wie de namen in het boek des levens staan.” (Filippenzen 4:2–3).

Paulus had niet alleen mannelijke medewerkers, maar schakelde ook vrouwen in bij de verkondiging van het evangelie. Hij volgde daarin het voorbeeld van zijn Heer. Christus Zelf heeft immers op de dag van zijn opstanding vrouwen ingeschakeld om de blijde boodschap van zijn verrijzenis te verkondigen (Matteüs 28:10; Johannes 20:17–18).

In *Wegwijs* van augustus/september 1998 staat een interview met Sara Leguyt. Zij is sinds 1996 missionair medewerkster voor Noord-Limburg. In *Wegwijs* van augustus/september 1999 staat een interview met Trees Ramkisoen. Zij werkt in dienst van de deputaten evangelisatie classis Rotterdam e.o. onder Hindostanen en Pakistanen. Deze twee voorbeelden wijzen er op dat de vrijgemaakte gereformeerde kerken langzamerhand in het voetspoor van Paulus gaan treden door vrouwelijke evangelisten te benoemen.

Junia, de apostel

De apostelen vormden een afgesloten groep. Jezus had er eerst 12 aangesteld (Lucas 6:12–16) en later nog eens 72 (Lucas 10:1–20). Jezus had dus in totaal 7x12 apostelen uitgezonden. Door het verraad van Judas was er in de groep van 12 een plaats vrijgekomen. Deze vacature werd vervuld door Mattias (Handelingen 1:26), die — volgens Eusebius — tot de 72 behoorde. Als laatste werd Paulus tot het apostelschap geroepen (1 Korintiërs 15:7–9; Galaten 1:15–17). Daarmee waren er weer precies 7x12 apostelen.

In Romeinen 16:7 lezen we over twee apostelen, die tot de groep van 72 behoorden: “Groet Adronikus en Junia, mijn landgenoten en medegevangenen, mensen van aanzien onder de apostelen, die al eerder dan ik in Christus waren.” De herziene Willibrordvertaling geeft hier de tweede naam weer als “Junia”, de naam van een vrouw. De Nieuwe Vertaling geeft deze naam echter weer als “Junias”, wat op een man zou duiden. In de grondtekst staat de naam in de vierde naamval: “Junian”. Daaraan is niet te zien of “Junia” of “Junias” wordt bedoeld. Er zijn echter drie redenen om voor de vertaling “Junia” te kiezen:

1. De naam “Junias” is ons uit de oudheid verder niet bekend.
2. In latere handschriften is door een accentteken aangegeven, dat de naam als “Junia” moet worden opgevat.
3. De kerkvader Chrysostomus (347–407) gaf als commentaar bij deze tekst: “O, hoe groot is de toewijding van deze vrouw, dat zij waardig gekeurd werd als apostel te worden aangesproken.”

Waarschijnlijk vormden Andronikus en Junia een echtpaar. In Lucas 10:1 lezen we, dat Jezus de 72 twee aan twee uitzond. Andronikus en Junia zullen toen wel samen door Jezus zijn uitgezonden. Junia, een vrouwelijke apostel... Wat betekent dat nu voor onze tijd? Apostelen zijn er niet meer. Hun ambt was uniek en eenmalig. Daarmee is echter niet alles gezegd. De apostelen waren door Christus uitgezonden, zij waren om zo te zeggen *zendelingen*. Het behoorde tot hun taak overal gemeenten te stichten. Welnu, zendelingen zijn er ook nu nog. En vrouwelijke zendelingen zijn er ook. In China zijn veel gemeenten door vrouwelijke zendelingen gesticht.

2. De negatieve gegevens

De negatieve gegevens zijn hoofdzakelijke in de zogenaamde zwijgtteksten te vinden. Er zijn er twee. De eerste vinden we in 1 Korintiërs 14 en de tweede in 1 Timoteüs 2.

1 Korintiërs 14

We krijgen de indruk dat in Korinte de vrouwen op voet van gelijkheid met de mannen aan de eredienst meededen. Althans, dat er vrouwen waren die dit nastreefden. Paulus keurt dit echter af, zoals blijkt uit 1 Korintiërs 14:33b–36:

- A Zoals in alle gemeenten van de heiligen
- B moeten de vrouwen in uw bijeenkomsten hun mond houden. Het is hun niet toegestaan het woord te nemen;
- C zij moeten ondergeschikt blijven, zoals trouwens de Wet voorschrijft.
- B' Willen zij iets te weten komen, dan moeten zij er thuis hun man maar naar vragen; een vrouw hoort nu eenmaal niet in de gemeente het woord te voeren.
- A' Is Gods woord soms van u uitgegaan? Is het alleen tot u doorgedrongen?

Een “vrouw hoort nu eenmaal niet in de gemeente het woord te voeren”, aldus de herziene Willibrord-vertaling in vers 35. De Nieuwe Vertaling heeft hier: “want het staat lelijk voor een vrouw te spreken in de gemeente”. Beide vertalingen drukken zich te zwak uit. In de grondtekst wordt het veel sterker gezegd: “*schandelijk* namelijk is het voor een vrouw te spreken in de gemeente”.

Een parallel met wat Paulus in vers 35 zegt, vinden we bij Livius, een Romeins historicus uit de tijd van keizer Augustus. In 195 v.Chr. demonstreerden in Rome vrouwen voor de afschaffing van een wet op beperking van gouden sieraden en dure kleding. In reactie daarop sprak Cato toen: “Wat zijn dat voor manieren, de straat op te rennen, de wegen te bezetten en vreemde mannen aan te spreken? Had-den jullie je verzoek niet thuis tot je eigen man kunnen richten? Passen jullie je verleidingskunsten liever in het openbaar toe op vreemde mannen, dan thuis op je eigen echtgenoten?” Cato gebruikt in zijn verwijt aan de vrouwen niet het woord “schandelijk”, maar wel andere termen die hetzelfde idee uitdrukken. Hij vraagt: “Wat zijn dat voor manieren?” en spreekt over “verleidingskunsten”.

Laten we naast deze beide teksten nu eens Numeri 27:1–7 leggen. Daar verschijnen de dochters van Selofchad “voor Mozes, voor de priester Eleazar, voor de leiders en voor de hele gemeenschap bij de ingang van de tent van de samenkomst” (Numeri 27:2). Zij treden in het openbaar op, nemen het woord en dienen een verzoek in: “Wij verzoeken u ons toch een stuk grond toe te wijzen, net als aan de broers van onze vader.” Eigenlijk is het woord “verzoek” te zwak uitgedrukt. De woorden van de vijf dochters klinken meer als een eis: “*Geef* ons een bezitting” (Statenvertaling). Werd dit optreden nu ook als schandelijk ervaren? Kennelijk niet, want God gaf de dochters van Selofchad gelijk en sprak: “U moet hun zonder bedenken een stuk grond in eigendom geven, net als aan de broers van hun vader” (Numeri 27:7).

Het verschil tussen beide eerste teksten en deze laatste zit in het al of niet gehuwd zijn van de vrouwen. Toen de dochters van Selofchad met hun verzoek kwamen, waren ze nog ongehuwd (zie Numeri 36). In de aangehaalde tekst uit Livius gaat het echter om gehuwde vrouwen. Er wordt gesproken over “je eigen man” en “je eigen echtgenoten”. Ook in 1 Korintiërs 14:35 gaat het over gehuwde vrouwen. Paulus spreekt over “hun man” (herziene Willibrordvertaling). Letterlijk staat er: “de eigen mannen”. Dit suggereert een tegenstelling met “vreemde mannen”, een uitdrukking die tweemaal in de aangehaalde tekst uit Livius voorkomt. In deze tekst is inderdaad een tegenstelling te constateren tussen “de

eigen man” en “vreemde mannen”. Bovendien wordt er ook tweemaal onderscheid gemaakt tussen “in het openbaar” en “thuis”:

- 1a Wat zijn dat voor manieren, de straat op te rennen, de wegen te bezetten en *vreemde mannen* aan te spreken?
- 1b Hadden jullie je verzoek niet thuis tot *je eigen man* kunnen richten?
- 2a Passen jullie je verleidingskunsten liever in het openbaar toe op *vreemde mannen*,
- 2b dan thuis op *je eigen echtgenoten*?

Het woord “thuis” vinden we ook in 1 Korintiërs 14:35. Het vormt daar een tegenstelling met “in de gemeente”.

Wat is toch de reden dat de gehuwde vrouw in de openbare samenkomsten van de gemeente zo op de achtergrond moet blijven? Paulus noemt die reden in 1 Korintiërs 14:34: “zij moeten ondergeschikt blijven”. Helaas zegt Paulus er niet bij aan wie de vrouwen ondergeschikt moeten zijn. Maar er zijn genoeg plaatsen in het Nieuwe Testament waar dat wel gezegd wordt:

“Vrouwen, schik u naar uw man als naar de Heer” (Efeziërs 5:22).

“Welnu, zoals de kerk zich schikt naar Christus, zo moet ook de vrouw zich in alles naar haar man schikken” (Efeziërs 5:24).

“Vrouwen, schik u naar uw man, zoals het christenen betaamt” (Kolossenzen 3:18).

“Zij moeten in staat zijn het goede te onderrichten en de jongere vrouwen moeten ze bijbrengen hun man en kinderen lief te hebben, bezonnen, eerbaar, ijverig in huis en vriendelijk te zijn, en zich te schikken naar hun man” (Titus 2:3b–5a).

“Zo ook moet u, vrouwen, u schikken naar uw mannen” (1 Petrus 3:1).

“Zo tooiden zich vroeger de heilige vrouwen die hun hoop hadden gesteld op God en zich schikten naar hun mannen” (1 Petrus 3:5).

Een vrouw moet zich dus schikken naar of ondergeschikt zijn aan haar eigen man.

Paulus wil dat in de samenkomsten van de gemeente recht gedaan wordt aan de ondergeschikte positie van de vrouw ten opzichte van haar man. Daarom mag de gehuwde vrouw in de eredienst geen onderwijs geven. Maar ze mag in de samenkomst ook geen vragen stellen, want dan passeert ze haar man. Als ze iets wil weten, moet ze dat maar thuis aan haar eigen man vragen.

Overigens blijkt uit 1 Korintiërs 11:2–16 dat de vrouw in de eredienst wel mag profeteren en bidden, als ze daarbij haar ondergeschikte positie ten opzichte van haar man maar in het oog houdt.

1 Timoteüs 2

Een half jaar later, in het najaar van 55 n.Chr., schrijft Paulus een brief aan zijn medewerker Timoteüs. In die brief zegt Paulus over de plaats van de vrouw in de eredienst in wezen hetzelfde. In 1 Timoteüs 2:11–12 schrijft hij: “Vrouwen moeten in alle rust luisteren naar het onderricht en hun plaats weten. Ik sta hun niet toe zelf onderricht te geven of mannen de les te lezen; zij moeten rustig luisteren.”

De Nieuwe Vertaling heeft hier “gezag over de man heeft” in plaats van “mannen de les te lezen”. Ook veel andere vertalingen hebben iets dergelijks. Het Griekse woord *authentēō* betekent echter niet “gezag hebben”, maar “handelen op eigen gezag”, “zelfstandig optreden”. De *Studiebijbel* zegt bij de Woordstudies er het volgende over: “Het werkwoord *authentēō* betekent ‘eigenmachtig optreden, zich onafhankelijk opstellen, handelen zonder gezag boven zich te erkennen, zelfstandig handelen’.² Een tweede naamval bij *authentēō* kan de persoon aangeven wiens gezag men niet erkent of ten opzichte van wie men eigenmachtig optreedt.” 1 Timoteüs 2:12 handelt over eigenmachtig optreden van de vrouw ten opzichte van haar man. Het spreekt over een handelen van de vrouw buiten haar man om. Dat het woord “haar” niet in de grondtekst staat, doet daar niets aan af. Ook in 1 Korintiërs 7:10–11: “de vrouw mag niet scheiden van haar man. Is zij toch gescheiden, dan moet zij ongehuwd blijven of zich met haar man verzoenen” staat het woord “haar” niet in de grondtekst. In 1 Timoteüs 2:12 kan het niet over “de man” gaan, omdat een vrouw onder het gezag van haar eigen man staat en niet onder de man in het algemeen.

We kunnen 1 Timoteüs 2:11–12 het beste als volgt weergeven:

² De bijbehorende argumentatie is te vinden in: D. Holwerda, *De Schrift opent een vergezicht*. Gebundelde bijdragen tot de exegese van het Nieuwe Testament. Kampen: Voorhoeve, 1998, pp. 405–409.

- A Een vrouw moet rustig luisteren naar het onderricht,
- B in alle ondergeschiktheid.
- C Ik sta een vrouw niet toe onderricht te geven
- B' of eigenmachtig op te treden ten opzichte van haar man;
- A' zij moet rustig luisteren.

Bij het eigenmachtig optreden ten opzichte van haar man kunnen we weer denken aan het passeren van de eigen man door het stellen van vragen in de samenkomst aan een andere man. Een vrouw die dat doet, vergeet dat ze ondergeschikt is aan haar man. Paulus verbiedt echter de vrouw niet alleen eigenmachtig optreden ten opzichte van haar man, maar ook het geven van onderricht in de samenkomst. Ook dit is te verklaren vanuit de ondergeschikte positie van de vrouw ten opzichte van haar man. Het onderricht geven gaat met het uitoefenen van gezag gepaard. Vergelijk 1 Timoteüs 4:11: “Beveel en leer dit” (Nieuwe Vertaling). Als een vrouw in de gemeente onderricht geeft, oefent ze daarmee indirect gezag over haar eigen man uit. Dit is strijdig met haar ondergeschikte positie.

Paulus motiveert dit zwijggebod met een verwijzing naar de schepping en naar de zondeval: “Want Adam werd het eerst geschapen en daarna Eva. En Adam werd niet misleid, maar het was de vrouw die zich liet misleiden en daardoor tot overtreding kwam.” (1 Timoteüs 2:13–14).

In Genesis 2:4–24 lezen we dat Adam eerst geschapen werd en daarna Eva als een “hulp die bij hem past”. Hierdoor kwam de vrouw op de tweede plaats. Dat Adam eerst werd geschapen, heeft consequenties voor het huwelijk. De man is daarin het hoofd van zijn vrouw (1 Korintiërs 11:3; Efeziërs 5:23). Indirect heeft dit ook consequenties voor de positie van de vrouw in de kerk.

Als Paulus schrijft dat niet Adam, maar de vrouw zich liet misleiden, denkt hij aan Genesis 3:13, waar Eva zegt: “De slang heeft mij verleid”. In Genesis 3:1–6a staat de verleiding van Eva door de slang beschreven. Opvallend is dat Adam in het hele verhaal geen rol speelt. Opvallend, want vers 6b vermeldt dat Adam bij Eva was. Eva mocht dan als “hulp” van Adam zijn geschapen, zij had hem kennelijk niet nodig. Toch had God aan *Adam* het verbod om van de boom van de kennis van goed en kwaad te eten bekendgemaakt (Genesis 2:16–17). Eva zal het weer van Adam gehoord hebben. Dit bleek voor Eva echter geen reden Adam in haar gesprek met de slang te betrekken. Op een cruciaal moment in de geschiedenis negeerde ze haar man volkomen. Pas toen het kwaad al geschied was, betrok ze haar man er bij. We zien hier dat Eva als inleiding op de zondeval precies datgene deed waar Paulus tegen waarschuwt. Ze handelde op eigen gezag, buiten haar man om.

Deze interpretatie van Eva's gedrag wordt bevestigd door Genesis 3:16b. Vaak wordt in deze tekst gelezen dat de vrouw naar de man verlangt, maar dat hij over haar zal heersen. Dat dit geen juiste opvatting is, blijkt als we Genesis 3:16b eens naast Genesis 4:7b leggen. Ik citeer beide teksten in de Nieuwe Vertaling:

“Doch indien gij niet goed handelt, ligt de zonde als een belager aan de deur, wiens begeerte naar u uitgaat, doch over wie gij moet heersen” (Genesis 4:7b).

“naar uw man zal uw begeerte uitgaan, en hij zal over u heersen” (Genesis 3:16b).

In Genesis 4:7 wordt de zonde als een persoon voorgesteld. De zonde is een belager. Zij probeert haar wil aan Kaïn op te leggen. De begeerte van de zonde heeft dan ook niets te maken met liefde voor Kaïn, maar is een verlangen om over Kaïn te *heersen*. Kaïn moet de zonde weerstaan. Hij moet over de zonde heersen en niet andersom.

Vanwege de grote overeenkomst in formulering moet Genesis 3:16b op dezelfde wijze worden uitgelegd. Dat betekent dat de in dat vers genoemde “begeerte” van de vrouw een verlangen is om *over haar man te heersen*. Zien we in Genesis 3:1–6b dat de vrouw haar man *negeert*, hier gaat ze nog een stapje verder door over hem te willen *heersen*. Kwam de vrouw bij de schepping op de tweede plaats, nu wil ze vooraan staan. God gaat daar echter niet mee akkoord. De vrouw zal niet over haar man, maar de man over zijn vrouw heersen. Overigens is dat geen vrijbrief aan de man om zijn vrouw te onderdrukken. De Bijbel zegt wel dat de man het hoofd is van zijn vrouw en dat de vrouw zich naar haar man moet schikken. Maar de Bijbel zegt nergens dat de man over zijn vrouw moet *heersen*. De Bijbel leert de man heel wat anders:

“Mannen, heb uw vrouw lief” (Efeziërs 5:25).

“Zo moeten ook de mannen hun vrouw lief hebben” (Efeziërs 5:28).

“Hoe dit ook zij, ieder van u moet zijn vrouw liefhebben als zichzelf” (Efeziërs 5:33).

“Mannen, heb uw vrouw lief en wees niet ruw tegen haar” (Kolossenzen 3:19).

“Zo ook moet u, mannen, in de omgang met uw vrouwen begrip voor hen tonen” (1 Petrus 3:7).

Dat Paulus mede Genesis 3:16b in gedachten heeft, wordt bevestigd door wat hij verder laat volgen: “doch zij zal behouden worden, kinderen ter wereld brengende, indien zij blijft in geloof, liefde en heiliging, met ingetogenheid” (1 Timoteüs 2:15, Nieuwe Vertaling). Het “kinderen ter wereld brengende” is namelijk een verwijzing naar Genesis 3:16a: “Ik zal de lasten van je zwangerschap zeer zwaar maken: met pijn zul je kinderen baren.”

Oudsten

De woorden van Paulus in 1 Korintiërs 14 en 1 Timoteüs 2 hebben consequenties voor het oudstenambt. Een van de taken van een oudste is het geven van onderwijs. Dat onderwijs kan zowel publiek als aan de huizen gebeuren (vergelijk Handelingen 5:42; 20:20). Aan een oudste wordt daarom de eis gesteld, dat hij “bekwaam om te onderrichten” moet zijn (1 Timoteüs 3:2). Een oudste “moet zich houden aan het betrouwbare woord van het onderricht, zodat hij in staat is om de gemeente met de gezonde leer aan te moedigen en tegensprekers te weerleggen” (Titus 1:9). Als de gehuwde vrouw in de samenkomsten van de gemeente moet zwijgen, kan ze geen oudste zijn. Bovendien oefent een oudste gezag uit. Als een gehuwde vrouw oudste zou zijn, zou ze daarmee gezag over haar eigen man uitoefenen. Dat is in strijd met haar ondergeschikte positie ten opzichte van haar man.

De gehuwde vrouw kan dus geen oudste zijn. Maar hoe zit dat met de *ongehuwde* vrouw? In 1 Timoteüs 3:2 spreekt Paulus uitsluitend over mannelijke oudsten. De oudste moet namelijk “de man van één vrouw” zijn. De brief van Paulus aan Titus levert hetzelfde beeld op: “Ik heb u op Kreta achtergelaten met de bedoeling dat u de resterende zaken zou regelen door in elke stad oudsten aan te stellen, volgens de richtlijnen die ik u heb gegeven: ze moeten onberispelijk zijn, het moeten *mannen* zijn van één vrouw” (Titus 1:5–6b). Daarmee lijkt elke mogelijkheid van vrouwelijke oudsten uitgesloten. Toch is dat niet helemaal waar. Er is één categorie van ongehuwde vrouwen die volgens Paulus wel in aanmerking komt voor het ambt van oudste.

De weduwen

In 1 Timoteüs 5:9 schrijft Paulus: “Als weduwe kan een vrouw worden ingeschreven die niet jonger is dan zestig jaar en slechts eenmaal gehuwd is geweest.” De Statenvertalers hebben hier beter vertaald: “Dat een weduwe gekozen worde niet minder dan van zestig jaren, die de vrouw van één man is geweest”. In plaats van “gekozen” zou men ook “aangesteld” kunnen lezen. Een weduwe van zestig jaar en ouder kon worden aangesteld als ... Ja, als wat eigenlijk? Dat vertelt Paulus er niet bij, want dat wist Timoteüs wel. Maar wij weten het niet. Van Bruggen³ denkt aan vrouwelijke diakenen. George en Dora Winston⁴ zijn echter van mening, dat het hier om vrouwelijke oudsten gaat. Ik denk zelf ook in die richting. Ik heb daar twee redenen voor. In de eerste plaats zou het een beetje vreemd zijn als Paulus in hoofdstuk 5 nog eens de vereisten voor vrouwelijke diakenen zou noemen. Deze waren immers al in hoofdstuk 3 genoemd. In de tweede plaats sluit de opvatting, dat oudere weduwen in aanmerking komen voor het oudstenambt, goed aan bij wat Paulus in de zogenaamde zwijgtteksten leert. Volgens Paulus moeten jongere weduwen niet gekozen worden: “Jonge weduwen moet u afwijzen, want wanneer hun zinnen hen van de dienst van Christus vervreemden, willen zij opnieuw trouwen en krijgen zij het verwijt dat zij hun eerste trouw gebroken hebben.” (1 Timoteüs 5:11–12). De “eerste trouw” kan niet betrekking hebben op de trouw aan de overleden echtgenoot. Paulus schrijft namelijk uitdrukkelijk dat een weduwe opnieuw mag trouwen (Romeinen 7:2–3; 1 Korintiërs 7:39). De “eerste trouw” moet dus wel betrekking hebben op de aanstelling van de weduwe in het ambt. Door opnieuw te trouwen breekt zij met haar aanstelling. Indien het hier om een aanstelling tot oudste gaat, is dat goed te

³ J. van Bruggen. *Ambten in de apostolische kerk*. Een exegetische mozaïek. Kampen: Kok, ²1987, pp. 119–140.

⁴ G. & D. Winston. *Vrouwen in de gemeente van Christus*. Een exegetische theologie. Apeldoorn: Novapres, ²1997, pp. 424–432.

verklaren. We hebben immers gezien dat een gehuwde vrouw geen oudste kan zijn. Als een weduwe trouwt, moet ze dus haar oudstenambt opgeven. Daarmee is het breken van de “eerste trouw” verklaard. Nemen we echter aan dat Paulus hier op het diakenambt doelt, dan valt het breken van de “eerste trouw” niet goed te verklaren. Op grond van de “zwijgteksten” kunnen we immers niet zeggen dat een gehuwde vrouw geen diaken kan zijn.

Dat bij Paulus geen andere ongehuwde vrouwen dan alleen weduwen in aanmerking komen voor het oudstenambt, valt ook wel te begrijpen. Voor een vrouw die altijd ongehuwd geweest is, geldt hetzelfde bezwaar als voor een jonge weduwe. Het is mogelijk dat ze op een goede dag gaat trouwen en dan zal ze haar ambt moeten opgeven. We moeten hierbij wel bedenken dat als men in die tijd oudste was, men dat voor de rest zijn leven was. Als een vrouw tot oudste werd benoemd, werd van haar verwacht dat ze de rest van haar leven ongehuwd zou blijven.

De opvatting dat een weduwe oudste kon zijn, wordt bevestigd door een passage uit de *Pastor van Hermas* (ca. 80 n.Chr.). In die passage beschrijft Hermas, dat hij thuis in een gezicht een oude vrouw zag, die hij al eerder gezien had. “De oude vrouw kwam en vroeg mij, of ik het boekje al aan de oudsten gegeven had. Ik zei, dat ik het niet gegeven had. Gij hebt goed gehandeld, zegt zij, want ik heb er nog woorden bij te voegen. Wanneer ik alle woorden voltooid heb, zullen zij door u aan alle uitverkorenen bekend gemaakt worden. Gij zult dan twee boekjes schrijven en één aan Clemens en één aan Grapte zenden. Clemens zal het zenden aan de buitensteden, want dat is hem opgedragen; maar Grapte zal de weduwen en de wezen vermanen. Maar gij zult het onder de oudsten, die aan het hoofd van de kerk staan in deze stad, voorlezen.” (Gezicht II 4:3). Volgens Edmundson⁵ was Grapte blijkbaar een diacones. Het woord “vermanen” wijst echter in de richting van een oudste. Aan een oudste wordt de eis gesteld dat hij “in staat is te vermanen op grond van de gezonde leer” (Titus 1:9, Nieuwe Vertaling). Grapte zal een oudste geweest zijn met een speciale taak richting de weduwen en de wezen, net zoals Clemens ook een oudste met een speciale taak was. Hij verzorgde de correspondentie en was dus de scribe. In 70 n.Chr. schreef hij namens de kerk van Rome een uitvoerige brief aan de kerk van Korinte. Als Grapte zelf een oudere weduwe was, dan is het goed te verklaren dat zij speciaal de weduwen en de wezen moest vermanen.

3. Conclusie

Bij de taak van de vrouw in de gemeente moeten we onderscheid maken tussen gehuwde en ongehuwde vrouwen. De gehuwde vrouw mag geen taak ontvangen, waarbij zij tegenover haar man kan komen te staan. Dit sluit voor haar het oudstenambt uit. Omdat de predikant een speciaal soort oudste is, kan ze ook geen predikant zijn. Het diakenambt is in principe echter geen probleem. Ook kan een gehuwde vrouw evangelist of zendeling zijn. Het geven van catechisatie behoort eveneens tot de mogelijkheden, evenals het geven van onderwijs aan theologische studenten.

Een ongehuwde vrouw heeft iets meer mogelijkheden. Toch zijn ook haar mogelijkheden beperkt. Dat speelt vooral waar het oudstenambt een taak voor het leven is. Bij ons geldt dat wel voor de predikant, maar niet voor de ouderling. Een ouderling treedt bij ons, in tegenstelling tot de tijd van het Nieuwe Testament, na een bepaalde periode af. Zou een ongehuwde vrouw ouderling zijn en een op goede dag willen trouwen, dan treedt ze gewoon wat eerder af. Dat betekent dat een ongehuwde vrouw niet per se een oudere weduwe hoeft te zijn om voor het ouderlingenambt in aanmerking te komen. Omdat het ambt van predikant een ambt voor het leven is, zie ik hier geen mogelijkheden voor de ongehuwde vrouw. Ook voor de oudere weduwe niet, omdat een predikant eerst een uitgebreide studie voltooid moet hebben voor hij aan de slag kan gaan. Praktisch blijft het ambt van predikant voor de vrouw gesloten.

Albert Welleweerd

⁵ Geciteerd in: J.A.T. Robinson. *Redating the New Testament*. Londen: SCM Press, ⁵1984, p. 321.